

Jakub Szántó

MEZI
MLÝNSKÝMI
KAMENY

Gaza a její příběh

Argo

Jakub Szántó

Mezi mlýnskými kameny

Gaza a její příběh

Přebal s použitím fotografie Hazema Swidama

navrhl a graficky upravil Martin Radimecký.

Předmluva Jordan Haj.

Fotografie Jakub Szántó.

Jazykový redaktor Jiří Popiolek.

Korektury

Odpovědná redaktorka Markéta Šnoblová Nová.

Technická redaktorka Saša Švolíková.

Vydalo nakladatelství Argo, Miličova 13, 130 00 Praha 3,

www.argo.cz, roku 2025 jako svou 5778. publikaci.

Sazba Martin Radimecký.

Vytiskla

Vydání první.

ISBN 978-80-257-4675-2

Naše knihy distribuuje knižní velkoobchod Kosmas

Sklad: V Zahradě 877, 252 62 Horoměřice

Tel.: 226 519 383, fax: 226 519 387

E-mail: odbyt@kosmas.cz

www.firma.kosmas.cz

Knihy je možno pohodlně zakoupit

v přátelském internetovém knihkupectví www.kosmas.cz

Razan, Adnánovi a Gideonovi.

Kéž jsou první generací, která se vymaní z cyklu válek,
nenávisti a krátkých příměří.

PŘÍBĚHY TŘÍ MLADÝCH LIDÍ

(po 7. říjnu 2023)

Ráno 7. října 2023 se otevřely brány pekel. Bezmála čtyři tisíce palestinských teroristů a v závěsu za nimi zhruba tři tisíce civilistů prorazily na šedesáti místech sofistikovanou pohraniční bariéru pořízenou za miliardy šekelů a vydaly se z Gazy na izraelské území. Co se v následujících hodinách událo na malých vojenských základnách plných odvedených žen a mužů, v domech pohraničních kibuců a mošavů a v ulicích přilehlých měst, se posléze zapsalo jako největší protižidovský pogrom od šoa. Brutálnímu týrání, vraždění a znásilňování dětí, žen i mužů podlehl jedenáct set devadesát obětí. Další skoro čtyři tisíce Izraelců utrpěly zranění, islamisté do Gazy odvěkli dvě stě padesát jednoho člověka jako rukojmí. Až do té doby byly přitom od vyhlášení Státu Izrael v květnu 1948 na seznamu izraelských obětí teroru tři a půl tisíce lidí.

Vypukla válka, která se rozšířila do palestinské Gazy. Po zahájení teroristické agrese proti židovskému státu vedené pomocí raket a dronů Hizballáhem, dalšími islamistickými organizacemi podporovanými Íránem a nakonec i Íránem samotným se pak konflikt v různých mírách intenzity rozšířil do Libanonu, Sýrie, Jemenu, Iráku a Íránu. Desítky tisíc lidí, převážně civilistů, zahynuly v Gaze, nízké tisíce v Libanonu. Obě země zažily bezprecedentní ničení domů, nemocnic, škol a humanitární infrastruktury, stejně jako masivní demolici teroristických tunelů, základen, arzenálů a zbrojních manufaktur budovaných desítky let z miliard určených na pomoc potřebným.

* * *

Teror z 7. října 2023 způsobil stejně jako ten z 11. září 2001 silné seismické otřesy, které se rozšířily daleko za region Blízkého východu a rozhoupaly tamní i globální rovnováhu moci. Hrůza, kterou spustil Hamás a jeho džihádističtí partneři, ale ovlivnila především životy milionů obyčejných lidí, na něž tvrdě dopadl jak prvotní útok, tak následná nelítostná izraelská operace, která měla zastavit džihádistickou hrozbu jednou provždy.

Tady jsou příběhy tři takových lidí. Mladých dospělých z Gazy, Izraele a Západního břehu, kteří jsou dětmi mých nejbližších přátel. Jde o příběhy lidí, jež znám buď od kolébky, od dětství, nebo od puberty. O tři Palestince a Izraelce, jejichž dramatické osudy naplňují od toho nešťastného data můj život úzkostí a obavami. Na druhou stranu jej ale naplňují i nadějí a úctou vyvěrající z jejich odvahy a také z hluboké lidskosti zakořeněné v jejich rodinách.

Razan z Gazy

„V sobotu 7. října mě probudily zvuky odpalovaných raket. Jako každý tady umím podle zvuku snadno rozlišit, co odlétá, a co naopak vybuchuje v Gaze. Jsou to životní zkušenosti z předchozích válek. Začali jsme se s rodiči dohadovat, jestli jde o pokusné rakety vypálené do moře, nebo o vojenské manévry.

Pak se ale na sociálních sítích začaly šířit ty strašné fotky a videa. Byly to otřesné scény únosů a bití lidí z Izraele. Tady kolem bylo přitom všechno tak tiché. Moje rodina si ale rychle uvědomila, že po těch strašných scénách válka brzy dorazí i k nám.“

Sedmadvacetiletou Razan jsem poznal před dvaceti lety jako zvědavou okatou dívenku. Její otec, můj blízký kamarád, ji s sebou bral pokaždé, když jsme do Gazy přijeli natáčet. Veselá a slušně vychovaná holčička se před strýčkem z dalekého Česka nikdy nestyděla a brzy se naučila líp anglicky než její táta, takže nám v následujících letech při natáčení desítek a desítek reportáží v Gaze tlumočila.

„Na přelomu let 2008 a 2009 vypukla válka mezi Hamásem a Izraelem. Pro mě to bylo poprvé v životě, kdy jsem prožila strach a šok z bolestných scén, které jsem viděla na televizní obrazovce. A taky z výbuchů, které jsem slyšela. V těch dnech jsem si ještě plně neuvědomovala, co se děje. Má rodina tehdy hodně trpěla, neměli jsme vodu, elektřinu ani jídlo. Pamatuji si, jak otec a sousedé chodili pro užitkovou vodu k moři.

V roce 2012 vypukla další válka, ze které si toho ale moc nepamatuji, protože se bojovalo v jiných částech města. Za války v létě 2014 jsem měla čerstvě po maturitě. Jenže radost z toho úspěchu mi zkalily boje. Zase to bylo velmi těžké, válčilo se tenkrát v okolí naší čtvrti. Výbuchy zaznívaly všude okolo a my se opravdu báli. Vody, elektřiny a jídla nebylo dost, ale spolu jsme to jako rodina zase překonali.“

Předchozí trpké zkušenosti Razaninu rodinu a její sousedy vyhnaly do okolních obchodů. Rozdělili se, aby si udělali zásoby potravin a léků. A pro případ bombardování v bezprostřední blízkosti si každý zabalil nouzové zavazadlo s osobními věcmi a dokumenty. Jejich byt se nacházel na západě Gaza City nedaleko rybářského přístavu. Během předchozích konfliktů tady bývalo bezpečněji – kvůli výškovým budovám, kde sídlily mezinárodní organizace a pobočky místních i mezinárodních médií.

„Jenže 10. října 2023 mě ve dvě ráno probudily hlasy na ulici. Lidé evakuovali věžák vedle nás. Hned jsem všechny probudila. Na sociálních sítích jsme zjistili, že izraelská armáda nařídila evakuaci naší čtvrti. Popadli jsme evakuační tašky a vyrazili ven. S bratrem jsme přivezli auto a vydali se za příbuznými. Čtvrt hodiny poté zazněl mohutný výbuch. Jenže ne u věžáku, ale na místě, kde ještě před chvílí bylo hodně prchajících lidí.

Když vyšlo slunce, vrátili jsme se zkontrolovat dům. Pěšky, kvůli troskám se tam nedalo dojet. Umřelo několik sousedů a pár novinářských známých od táty. Lidé na ulici brečeli. Náš dům měl výbuchem rozbitá okna, vyražené dveře a všude bylo strašně prachu. Rozhodli jsme se, že se tam žít nedá. Máma

s tátou a bratrem vyrazili zpátky k příbuzným, já se vydala za snoubencem Mahmúdem na jih.“

13. října 2023 vydali Izraelci rozkaz evakuovat celý sever Pásma Gazy. Razanin otec to považoval za planou výhrůžku a odmítl uposlechnout. Přestože jsem s ním i já byl v dennodenním kontaktu a snažil se ho donutit k tomu, aby odjel na jih. „Bydlím kousek od nemocnice al-Šífa, Jakube. Tady se nikdy nebojovalo, takže jsme v bezpečí.“ Snažil jsem se ho vehementně přesvědčit o opaku, aniž bych sám tušil, jak moc se tentokrát mýlí ten světzaný chlap, který se nedávno vrátil z Jeruzaléma, kde mu po získání povolení operovali srdce.

„My jsme se se snoubencovou rodinou rozhodli evakuovat na jih. Rodiče byli silně proti. Nakonec jsme zamířili do města Dajr al-Balah. Cesta byla děsivá. Na místě se tlačilo strašně moc lidí, a tak jsme ze zoufalství dojeli autem do Chán Júnisu do útulku agentury UNRWA. Tam ale bylo lidí ještě víc. V místnosti, kde jsme měli spát, se jich nacházely desítky dalších a dusivý puch.

Druhý den jsme vyrazili na jih do Rafahu. Mahmúdovi známí nám se vši láskou otevřeli dveře dokořán. Tam jsme zůstali po většinu války. Nemohla jsem se ale vídat s rodiči a bratrem jinak než přes telefon. A když vypukly boje o nemocnici al-Šífa, nedalo se jim ani dovolat.“

V listopadu se nám s Razan podařilo tátou konečně přemluvit. „Promiň, ale navykláдалa jsem mu, že máš přesné informace, že Izraelci budou u nich postupovat dům od domu a hledat lidi z Hamásu. Na tebe on dá. Řekl: ‚Jestli to říká Jakub, musíme fakt odejít.‘ Nezlob se.“

Nezlobil jsem se ani trochu. Byl jsem jí vděčný, že tátou s rodinou rozhýbala ke dvěma evakuačním cestám pod dozorem izraelských vojáků. Přesun byl komplikovaný. Nejhorší na tom bylo, že nesměli použít auto a Razanina švagrová se vydala na dalekou cestu pěšky v osmém měsíci těhotenství. Navíc je vyděsil pohled na mnoho mrtvých těl podél silnice.

Jejich cílem se stal uprchlický tábor Nusajrát v jižní polovině Pásma Gazy. Pár dní nato nastalo příměří a došlo i k propouštění izraelských rukojmích a palestinských vězňů. Bylo to krátké období úlevy, kdy se Razan mohla s rodiči zase vidět.

S absolventkou politologie, která se před válkou pro nedostatek vhodného uplatnění živila jako provozní dovážkového obchodu, jsme byli v kontaktu po celou dobu. Vedle obav o bezpečnost, nedostatku a rostoucích cen se největším problémem stala nečinnost a tíseň. Také Razanin snoubenec Mahmúd, sympatický mladík s brýlemi a zavalitou tváří, přišel o práci manažera sítě populárních kaváren. Bombardování poničilo jak je, tak Razanin obchod, dům její rodiny nebo pozemek, kde spolu ještě před válkou začali stavět domek.

„Tehdy jsem si uvědomila, že Gaza už není vhodná pro lidský život. A nebude ani po skončení války. Obnova potrvá roky. Nájemné za dům bylo velmi drahé, jídlo se vyšplhalo na nejméně dvojnásobek.

V lednu 2024 jsme se s Mahmúdem rozhodli odejít nadobro. Spojila jsem se se sestrou Hadíl, která utekla už v roce 2016. V Kanadě získala azyl a od té doby tam žije. Spolu jsme on-line vyplnily dokumenty a zjistily, že potřebujeme pět tisíc kanadských dolarů na zaplacení egyptského povolení. Takovou částku jsme ale neměly ani náhodou. A tak jsme s Hadíl spustily internetovou dárcovskou kampaň. Na začátku mi s jejím šířením pomohlo pár přátel. Peníze jsme ale vybrali až s českou pomocí.“

S kampaní „Razan z Gazy“ mi tehdy pomohli Martin Ondráček a Jura Ibl z Daru pro Putina. Spolu jsme vytvořili jednoduchou stránku s příběhem dvou mladých Palestinců, kteří chtějí začít společný život daleko od bomb a tanků. Pomohli snad všichni známí influenceri, peníze poslalo velké množství lidí. Všem jsme s Razan hluboce zavázání. Vůbec nejvyšší částkou přispěla anonymní dáma, které tímto také veřejně děkuji.

Sotva odezněla radost, že máme částku pohromadě, což Razan a Mahmúd oslavili položením skákáním na posteli a vodopádem

díků, které mi poslali přes telefon, nastal závod s časem. Bylo jen otázkou týdnů, než izraelská armáda vyrazí na jih. Každý den jsem úzkostlivě zjišťoval, jestli peníze dorazily egyptské vízové společnosti a kde se právě nacházejí izraelské tanky.

„Bylo to jako zázrak! S Mahmúdem jsme se několikrát denně modlili, aby to vyšlo. Dobrotiví lidé z Česka nakonec poslali všechny potřebné peníze! Pak jsme docela dlouho čekali, než kanadská společnost peníze přepošle sestře na účet. A pak zase na to, až z Kanady dorazí do Egypta společnost, která vyřizuje výjezdní víza. Registrace trvala další měsíc. Potom jsme dostali pokyn, že do dvou až tří týdnů budeme moct vycestovat. Strašně jsme se těšili.“

Přišla ale rána, které jsme se s Razan celou dobu obávali. Koncem dubna izraelská armáda dorazila do východních čtvrtí v Rafahu a vyzvala obyvatele, aby se urychleně evakuovali. Jakmile Izraelci dorazili k hraničnímu přechodu, egyptská armáda ho z druhé strany uzavřela. Pro všechny. Krve by se ve mně ten den nedořežal. Razan a Mahmúd se ocitli ve stejné pasti jako dva miliony tři sta tisíc Gazanů.

V okolí jejich bydliště se navíc začalo bojovat. Zvuky ostřelování prakticky neustávaly a byly stále blíž. Mladý pár s Mahmúdovou churavějící matkou musel opustit dům rodinných přátel a znovu odejít dál na západ do náhradního ubytování. Uprostřed zmatku a nebezpečí se obavy rodiny soustředily i na kocoura Hrdinu. Drobná britská kočka přestala žrát a ze stresu jí na mnoha místech vypadala srst. Péče o domácího mazlíčka tak aspoň částečně odvedla jejich pozornost. Nakonec se ale boje izraelské armády a komand Hamásu přiblížily ještě blíž a rodina prchala. Znovu.

„Poslední noc byla děsivá. Ráno 28. května jsme se rozhodli z Rafahu odejít. Jenže nikde jsme už nedokázali najít ubytování, protože všude byly desetitisíce lidí, kteří utekli ze severu. Mahmúdovi příbuzní nám nabídli malý pozemek v táboře Nusajrát severně od hranice. Za šílené peníze jsme nakoupili velké stany a postavili je tam. Mahmúd i já jsme chtěli plakat a křičet vzteky a zoufalstvím. Bylo úděsné vedro, všude kolem hmyz, voda nebyla

čistá. A to jsme pro ni museli chodit hrozně daleko a kupovat ji za vysokou cenu.“

V letních měsících začala Razan klesat na mysli. Bylo pro ni stále těžší udržet dennodenní rutinu. Vybavený jen hraběcími radami a zkušenostmi známých z lidskoprávního sektoru jsem se ji z bezpečného Česka snažil udržovat duševně na vyšší optimistickými plány, co všechno udělá, jakmile z Gazy uteče. Jaký zmrzlinový pohár si koupí v Káhiře. Co se stane, až dorazí za sestrou do Kanady. Jakou práce si tam najde.

Mladá žena se snažila aspoň občas věnovat své milované józe. Mahmúd z kontaminované vody onemocněl žloutenkou. Naštěstí měla jen lehký průběh, jeho matka na tom ale byla hůř. Hlavně duševně. Přes den museli opouštět rozpálený stan. Občas sledovali izraelská letadla a drony, jak útočí na cíle v Rafahu a Chán Júnisu. A Egypt nadále držel přechod zavřený, protože z druhé strany operovaly izraelské tanky.

„1. září se silně rozpršelo a náš stan se přes noc ocitl půl metru pod vodou. Co šlo, to jsme vynosili ven. Ale došlo nám, že takhle to dál nejde. A pak dvaadvacátého začalo lít ještě mnohem víc. Byl to nejhorší den v mém životě. Mahmúd se s matkou snažil vodu vylévat, ale nemělo to cenu. Bylo jí po kolena. Začali jsme vynášet vybavení. Pak mi na nohu spadla hromada věcí a silně ji pohmoždila. Během té noci jsem prochladla a dostala chřipku. Druhý den jsme si našli byt znovu v táboře Dajr al-Balah, i když cena za pronájem je šílená a zakusuje se nám do úspor. Nemáme ale na výběr. Pořád doufám, modlím se, aby válka brzy skončila a abychom to přežili do doby, než odsud konečně budeme moci odejít.“

Počátkem prosince 2024, kdy vznikají tyto řádky, zůstává statečná Razan se svým Mahmúdem v uprchlickém táboře a čeká, kdy se otevře egyptská hranice. Činorodá dívka se prozatím aspoň začala připravovat na mezinárodní zkoušku z angličtiny, která jí jednou v Kanadě usnadní najít si práci. Společně doufáme, že peníze z českých darů z účtů egyptské vízové společnosti nezmizí.

Bojovník Gideon

„Probudilo nás houkání protileteckého poplachu. S rodiči a brárou jsme vběhli do domácího krytu. Hamás odpálil na naši oblast rakety. Nebylo to poprvé. Pak poplach skončil a já si šel zase lehnout. Jenže asi po deseti minutách mě budí táta. Že prý z Gazy proniklo obrovské množství teroristů.

Bylo to jako noční můra. Nikdo si do té doby nedokázal něco takového představit. Nejprve v televizi mluvili o patnácti stech zabijácích. A za nimi měly pronikat tisíce palestinských civilistů. Všichni jsme začali volat známým na jihu, abychom zjistili, co přesně se děje. V tu chvíli všem došlo, že je to něco naprosto výjimečného a nesmírně tragického.“

Gideon dokončil vojnu v srpnu 2022. Jeho táta Natan mi hrdě poslal fotku vysokého ramenatého mladíka v uniformě obklopeného o hlavu menšími rodiči a bratrem. To tam bylo mimino, které mi Smadar a Natan, moji vůbec nejstarší izraelští kamarádi, poprvé ukázali v roce 2000. Kdykoliv jsem byl zpátky v Izraeli, sledoval jsem, jak z neposedného hubeného kloučka vyrůstá přemýšlivý puberták s hlubokým hlasem a nesmělým úsměvem. Ted' spolu nahráváme rozhovor o měsících, které z mladíka pod palbou ukuly válečníka.

„Neměl jsem zbraň. Byl jsem zpátky v civilu, ale bylo dost jasný, že mě brzy povolají. Rezervisté z bojových jednotek jsou vždycky první na řadě. Hned jsem se spojil s kluky z jednotky. I s těmi, kteří právě sloužili. V tu chvíli se na jihu bojovalo snad všude. Ukázalo se, že teroristů jsou čtyři tisíce. Jeden z našich byl z kibucu Mefalsim hned vedle severní Gazy. Byl doma a měl u sebe služební zbraň, takže se zapojil do bojů na ochranu rodiny a sousedů. Přežil to. My ostatní jsme dostali úkol čekat doma na rozkaz.“

Přišel v neděli. Na základně se ocitl se svými druhy z jednotky a jejím novým velitelem. Gideon se z něj snažil dostat co nejvíc informací, protože má hodnost seržanta v záloze a jeho starosti

je udržovat tým v bojeschopném stavu. Jako první dostala výzbroj vedlejší jednotka, kterou vyslali osvobodit napadené kibucy a města podél Gazy. Gideonův tým musel vyčkat pár dní, než se pro něj našlo dost výstroje, zbraní a munice.

Chaos, který v prvních hodinách útoku zachvátil nejvyšší velení, odhalil i nedostatečné zásoby na základnách. Nejdřív jdou do boje vždycky aktivní jednotky. I v časech nejvyšší nouze je nutné zálohy nejprve vybavit, než je budou následovat.

„První dny na základně byly nervy drásající. Pouhý měsíc a půl předtím jsme byli s rodiči na výletě v USA. Všechny zprávy se soustředily na protivládní protesty v Tel Avivu a Jeruzalémě kvůli justiční reformě. A teď najednou tohle! Dohodli jsme se, že televizi prostě vypneme a soustředíme se na přípravu. Že se nenecháme stresovat, abychom neudělali nějakou chybu. A taky, abychom neztráceli energii hádkami o politice. Jasně že máme odlišné názory. Tohle všechno muselo stranou.“

Jednotku čekal krátký intenzivní trénink. Vyrasila v plné polní do hor, absolvovala výcvik v taktické střelbě. Gideon musel s novým velícím důstojníkem sestavit ze dvou skupin vojáků společný tým, který v tomto složení nikdy nebojoval. Musel odhalit schopnosti a slabiny každého člena stejně jako jejich vzájemné vztahy. Tohle vše projde v ostrém boji nejtvrďší zkouškou. Do toho chodily stále horší zprávy o množství zavražděných. O brutálních znásilněních mladých dívek a žen. O znetvoření jejich těl. O odvezených dětech a starých ženách.

„Musel jsem znovu důrazně nařídit, aby si každý vymazal z mobilu aplikace se zpravodajstvím. Tohle jsme nemohli potřebovat. Bylo nutné se co nejlíp připravit na to, až nás vyšlou do Gazy. Bylo jen otázkou času, kdy k tomu dojde, a já byl maximálně odhodlaný využít čas na výcvik a přípravu operace.“

Rozkaz přišel v prvních listopadových dnech. „Byl to strašně divný pocit, když jsme projeli kolem vypáleného kibucu a pak hned branou do Gazy. Kdo ti tvrdí, že se v takovém okamžiku nebojí, není statečný, ale pitomec. Každý má obavy, stažený

zadek i žaludek. Hodně pomáhá, že v tom nejsi sám, že máš s sebou dobře vycvičený tým kluků, kteří se na sebe můžou spolehnout. A navíc jsme jeli bojovat za spravedlivou věc. Nechci tu mluvit o politice. Mluvím o tom, že našim lidem někdo otravným způsobem ublížil a my na to museli reagovat. Nešlo o pomstu. Šlo o to udělat všechno pro to, aby se něco takového už nikdy neopakovalo.“

Jednotka zamířila na východní předměstí Gaza City jménem Šudžája. V předchozí velké válce Izraele s Hamásem jsem v létě 2014 strávil hodně času právě tady, odkud proti Izraeli mířily rakety a útočné tunely.

„Ty znáš Gazu dobře, vid’? Tak zapomeň na to, co si pamatuješ. V téhle části zbyly jen trosky. Měsíc sem dopadaly bomby. První noc v bojové zóně je vždycky zvláštní, jako z filmu. Procházíš opatrně troskami a poboženými domy. Moje jednotka patří k těm, které jsou v terénu nejdřív. Ostatní to po nás mají jednodušší, prostor bývá od nepřátel vyčištěný.

Když tam přijedeme my, jsme první. Pozorně hledáš vhodné místo k přenocování. Nejde jen o fyzickou přípravu a výstroj, hlavní je, jak jsi na tom duševně. Jak jsi připravený a jak vycvičený. V Gaze platí nějaká pravidla a ty je neznáš. Existují ale univerzální rady. Nesmíš rozdělat oheň. Hlad sice nemáš, něco ale do sebe dostat musíš. Studená konzerva není žádný zázrak, jenže energii potřebuješ.

První noc většinou nedokážeš usnout. Hlavou ti víří myšlenky, pak někde přeběhne kočka a ty máš hned pušku v ruce. Jako seržant jsem navíc za svoje kluky zodpovědný, takže pořád kontrojuju, kdo a jak je krytý, uložený a tak. Hodně to zaměstnává hlavu, takže potom ani nemáš čas na to se nějak zvlášť bát.“

Ve dnech, kdy Gideonova jednotka pronikla do Gazy, Hamás ještě udržoval strukturu velké vojenské organizace. Zásobování bylo nejisté a palestiniští ozbrojenci se na izraelskou invazi připravovali. Jídlo, voda a munice se k předsunutým týmům dostávaly jednou za pár dní.